

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

พฤกษศาสตร์พื้นบ้านในพื้นที่บริเวณรอบ ๆ

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

Ethnobotany in Surrounding Area of

Mae Fah Luang University

โดย

จันทรรักษ์ โตะรานนท์

สำนักวิชาวิทยาศาสตร์

รายงานนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณประจำปี 2544

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

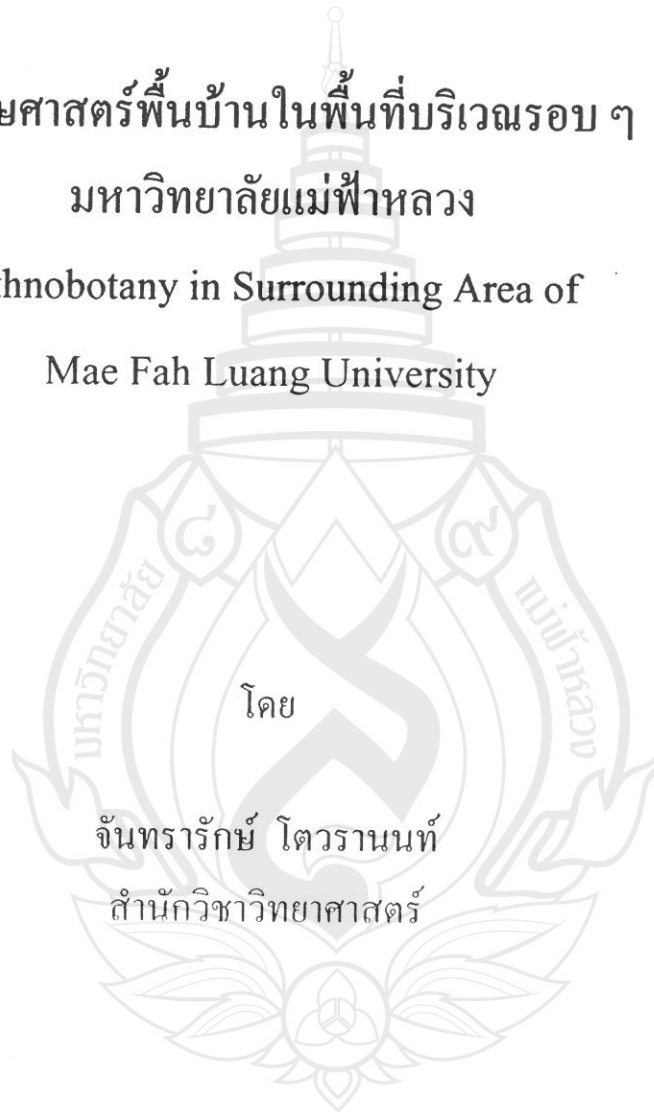
รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

พฤกษศาสตร์พื้นบ้านในพื้นที่บริเวณรอบ ๆ

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

Ethnobotany in Surrounding Area of

Mae Fah Luang University

รายงานนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณประจำปี 2544

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

คำนำ

โครงการวิจัยพฤกษศาสตร์พื้นบ้านบริเวณรอบ ๆ มหาวิทยาลัย ได้ก่อเกิดตามนโยบายของทางมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ที่จะสำรวจทรัพยากรธรรมชาติรวมมหาวิทยาลัยเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนรอบมหาวิทยาลัย ดังนั้นในการสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพของพืชในครั้งนี้จะมุ่งเน้นไปถึงการใช้ประโยชน์จากพืชด้านต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อที่คัดเลือกพืชที่มีศักยภาพในการพัฒนาด้านต่าง ๆ

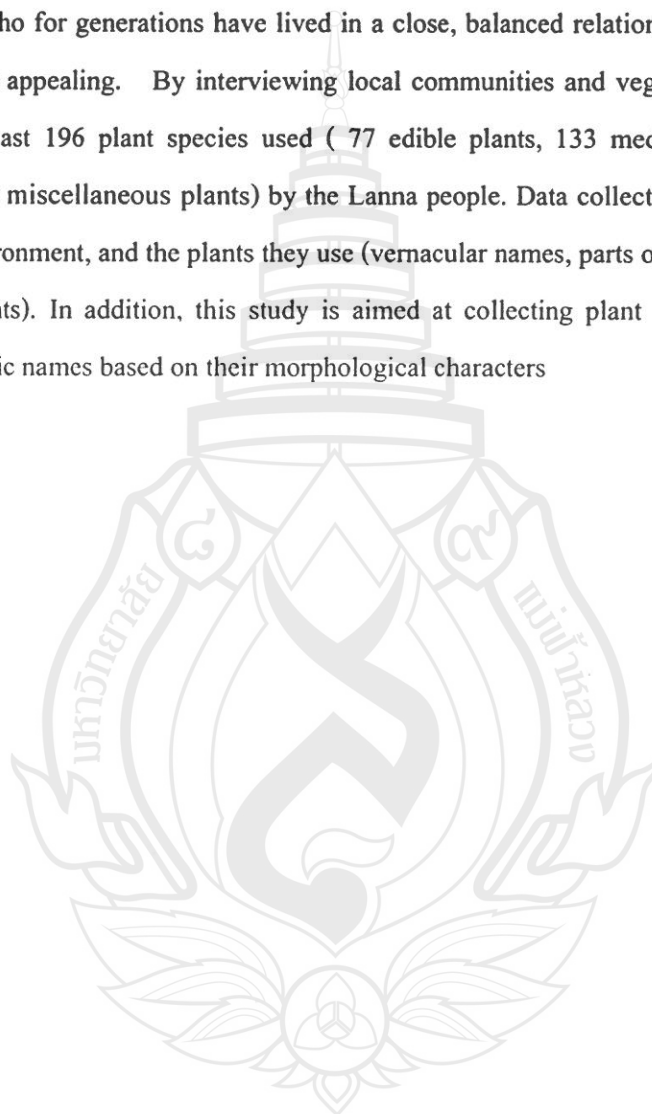
บทคัดย่อภาษาไทย

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่เหนือสุดของประเทศ มีประชากรประกอบไปด้วยหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยชาวลานนาหรือคนเมืองซึ่งเป็นกลุ่มคนกลุ่มใหญ่และอาศัยอยู่ที่ราบซึ่งมีการสะสมภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชมาช้านาน ดังนั้นในการศึกษารังนี้ จะทำการสำรวจพืชที่ชาวลานนาใช้ประโยชน์ โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในหมู่บ้าน ในด้านของชื่อท้องถิ่น วิธีการใช้และประโยชน์ ซึ่งพบว่ามีพืชที่ใช้ประโยชน์ทั้งหมด 196 ชนิด แบ่งเป็นพืชอาหาร 77 ชนิด พืชสมุนไพร 133 ชนิด พืชเศรษฐกิจ 5 ชนิด และพืชประโยชน์อื่น ๆ 10 ชนิด

Abstract

The study site, Chaing Rai province, is situated in the northernmost of Thailand where many minorities including Lanna people live together with Thai lowland communities. The Lanna people are the majority of the population who live in harmony with nature with a peaceful lifestyle. They have learned how to use native plants grown in their surrounding in their livings. These plants include edible and medicinal plants. Therefore, to record the wisdom and experience of these tribal people who for generations have lived in a close, balanced relationship with their ambient environment is appealing. By interviewing local communities and vegetation survey, we could identify at least 196 plant species used (77 edible plants, 133 medicinal plant, 5 economic plants and 10 miscellaneous plants) by the Lanna people. Data collected are in terms of the people, their environment, and the plants they use (vernacular names, parts of the usage and the benefits of the plants). In addition, this study is aimed at collecting plant specimens and identifying their scientific names based on their morphological characters

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยพฤกษศาสตร์พื้นบ้านบริเวณรอบ ๆ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ขอขอบคุณผู้ใหญ่บ้านและผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยครั้งนี้

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญและที่มา	1
1.2 วัตถุประสงค์	1
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 ความหมายของพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน	2
2.2 การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในประเทศไทย	2
2.3 การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในต่างประเทศ	3
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย	
3.1 พื้นที่ที่ทำการศึกษา	4
3.2 ผู้ให้ข้อมูล	4
3.3 วิธีการเก็บข้อมูล สํารวจและเก็บตัวอย่างพรรณไม้	5
3.4 การอัดพรรณไม้	5
3.5 การวินิจฉัยชื่อพืช	5
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย	
4.1 พืชอาหาร	6
4.2 พืชสมุนไพร	7
4.3 พืชเศรษฐกิจ	7
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	45
บรรณานุกรม	47

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 รายชื่อพืชอาหาร	8
ตารางที่ 4.2 รายชื่อพืชสมุนไพร	21
ตารางที่ 4.3 รายชื่อพืชประโยชน์อื่น ๆ	42
ตารางที่ 5.1 รายชื่อพืชที่ใช้ประโยชน์ทั้งพืชอาหารและพืชสมุนไพร	45

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

วิถีชีวิตของชุมชนในชนบทมักมีการพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต ในด้านของปัจจัย 4 เป็นหลัก รวมทั้งการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งแสดงออกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แต่พบว่าในปัจจุบันได้มีการพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตมากขึ้น จากเดิมซึ่งเป็นสังคมชนบทได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ทำให้ชุมชนอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ น้อยลง ซึ่งจะส่งผลทำให้ข้อมูลทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นลดน้อยลงไปทุกขณะ

ดังนั้นการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านเป็นการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้เหล่านั้นไว้ เพื่อมิให้สูญหายไปพร้อมกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ และกาลเวลา เพื่อจะได้นำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ ประโยชน์เพื่อให้ชุมชนได้มีการพึ่งตนเองมากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน พร้อมทั้งเพื่อเป็นการจัดการด้านการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนต่อไป อีกนัยหนึ่งการศึกษาศาสตร์พื้นบ้านมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิจัยทางด้านพืชสมุนไพรมากเป็นเพราะในโลกมีจำนวน ชนิดพืชมากมายหลากหลายชนิดการนำพืชชนิดใดชนิดหนึ่งมาวิจัยอย่างไร้กฎเกณฑ์หรือทิศทางเป็นการ สิ้นเปลืองอย่างมาก ดังนั้นการนำข้อมูลการใช้ประโยชน์จากพืชในการแพทย์พื้นบ้านซึ่งได้แยกแยะ สรรพคุณเบื้องต้นไว้แล้วมาทำการศึกษาวิจัยต่อ จึงมีโอกาที่จะประสบความสำเร็จมากกว่าพืชอื่น ๆ (จันทราภิรักษ์, 2541) เช่นการนำเปล้าน้อยมาศึกษาวิจัยหาสารเคมีที่ใช้รักษาโรคกระเพาะก็ได้มา จากภูมิปัญญาทั้งสิ้น โดยส่วนใหญ่แล้ววัตถุประสงค์ของการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านแบ่งได้ เป็นสองทางคือ ทางหนึ่งเพื่อความรู้ทางด้านวิชาการและการอนุรักษ์ ส่วนอีกทางหนึ่งเพื่อแสวงหา ข้อมูลเกี่ยวกับพืชที่มีค่าทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะที่ใช้เป็นยารักษาโรคได้ หรือพืชที่มีศักยภาพที่จะ ส่งเสริมให้เป็นพืชเศรษฐกิจได้

1.2 วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในแง่ของการใช้ประโยชน์จากพืชในการดำรงชีวิต

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายของพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน เป็นศาสตร์ที่มีความสำคัญอีกสาขาหนึ่งของวิชาพฤกษศาสตร์ ตรงกับนิยามศัพท์ภาษาอังกฤษว่า "Ethnobotany" เรียกกันมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1895 (พ.ศ.2438) จากการศึกษาพรรณไม้ที่ชาวพื้นเมืองท้องถิ่นนำมาใช้ประโยชน์ของ ดร.จอห์น ดับเบิลยู ฮาร์ชเบอร์เกอร์ (Dr. John W. Harshberger) พฤกษศาสตร์พื้นบ้านเป็นคำผสมระหว่าง "พฤกษศาสตร์" หมายถึง วิชาที่ศึกษาในเรื่องพืช และ "พื้นบ้าน" หมายถึง กลุ่มชนใด กลุ่มชนหนึ่งที่มีเอกลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน อาจจะเป็นการดำรงชีพ ใช้ภาษาท้องถิ่นเดียวกัน นับถือศาสนาหรือความเชื่อถือเดียวกัน กล่าวได้ว่ากลุ่มชนนั้นมีจุดรวมของวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีร่วมกัน ความหมายของคำว่าพื้นบ้านในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงเฉพาะชาวชนบทหรือชาวไร่ ชาวนา แต่อาจจะเป็นกลุ่มชนเมือง หากกลุ่มชนนั้นยังคงเอกลักษณ์ของกลุ่มตนไว้ได้ พฤกษศาสตร์พื้นบ้านจึงเป็นวิชาที่ศึกษาถึงความเกี่ยวข้องระหว่างพืชและกลุ่มชนพื้นบ้าน ความหมายที่ชัดเจนของวิชานี้ก็คือ "การนำพืชมาใช้ของกลุ่มชนพื้นบ้านที่สืบทอดต่อกันมาจากรบรรพบุรุษ หรือได้รับการถ่ายทอดจากเพื่อนบ้านในกลุ่มของตน จนเป็นเอกลักษณ์การใช้พืชพรรณประจำท้องถิ่นนั้น" พฤกษศาสตร์พื้นบ้านเกี่ยวข้องกับศาสตร์อื่นๆ อีกหลายสาขา เช่น พฤกษศาสตร์จำแนกพวกพฤกษนิเวศ มานุษยวิทยา นิรุกติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ฯลฯ (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2542)

2.2 การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในประเทศไทย

เมืองด้วยสภาพแวดล้อมของประเทศไทยมีกลุ่มชนต่าง ๆ อาศัยอยู่มากมาย อาทิ ม้ง เย้า ลาหู่ ลีซอ มูเซอ และไทลื้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดเชียงรายมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มากถึง 30 ชาติพันธุ์ (บุญส่ง, 2547) ซึ่งกลุ่มชนเหล่านี้มีวิถีการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อย่างเด่นชัด ทำให้มีความหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการใช้ประโยชน์จากพืชด้วย จิตติพร(2544) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวพื้นเมืองในตำบลทุ่งก่อ ถึงอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย พบว่ามีการใช้กิ่งค่าง (*Bumelia lanceolaria*) และต้นพร้าอม (*Eupatorium stochadosmum*) มาประกอบอาหาร โดยรับประทานเป็นเครื่องเคียงกับน้ำพริก ชูศรีและปริทรรศน์ (2542) การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาบ้านคลองแม่สะลอง จ.เชียงราย พบว่ามีการใช้ประโยชน์จากพืช

ในด้านต่างๆ ถึง 500 กว่าชนิดแต่สามารถจำแนกชนิดได้ 357 ชนิด ตัวอย่างพืชที่น่าสนใจเช่น *Allium chinensis* G.Don (หอมขุ) ซึ่งเป็นพืชที่มีการใช้ทั่วไปบนคอกแม่สะลองซึ่งมีความสอดคล้องกันกับการใช้ในยูนานและสิบสองปันนาในประเทศจีน Anderson (1986) ได้รายงานการใช้ประโยชน์จากต้นเพกาหรือมะลิไม้ (*Oroxylum indicum* Vent) ของชาวอาข่าในภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งชาวอาข่าใช้เป็นพืชสมุนไพรโดยนำเปลือกต้นหรือใบขี้ นำมาพอกบาดแผลสดหรือแผลไฟไหม้ แต่ในขณะที่ชาวพื้นเมืองทั่วไปในภาคเหนือนิยมนำฝักเผาไฟแล้วรับประทานเป็นเครื่องเคียงกับน้ำพริก

2.3 การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในต่างประเทศ

ส่วนใหญ่มักทำการศึกษาจากชนพื้นเมืองในแถบทุกซีกโลก โดยเฉพาะทวีปเอเชียและแอฟริกาเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีชนพื้นเมืองอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยมุ่งเน้นศึกษาพืชทางด้านพืชสมุนไพรและพืชอาหารเป็นหลัก Joshi and Edington (1990) ได้ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเนปาล หมู่บ้าน Chaubas และหมู่บ้าน Syabru พบพืชสมุนไพร 66 ชนิดในจำนวนนี้มี 17 ชนิดที่ได้รับการตรวจสอบทาง pharmacology แล้วพบว่ามีการรักษาจริงตามภูมิปัญญาท้องถิ่น Holdsworth (1992) ทำการศึกษาพืชสมุนไพรชาว Rapa Nui ที่อาศัยอยู่บนเกาะ Easter มหาสมุทรแปซิฟิกได้ รายงานมีพืชที่มีสรรพคุณน่าสนใจ 25 ชนิด อาทิ มะพร้าว (*Cocos nucifera* L.) ใช้ลำต้นที่แก่ต้มน้ำดื่มรักษาอาการประจำเดือนมาไม่ปกติ หญ้าเอ็นชืด (*Plantago major* L.) ใช้ใบต้มน้ำดื่มทุกวันสำหรับคนที่เป็นมะเร็ง Girach, Aminuddin and Khan (1992) ศึกษาการใช้ประโยชน์จากต้นพันธุ์ *Achranthes aspera* L. ของชาว Orissa ในประเทศอินเดีย พบว่ามีการใช้ประโยชน์มากมากถึง 27 สรรพคุณ Saraf et al. (1994) ได้ทำการศึกษาองค์ประกอบทางเคมี ชุมเห็ดเล็ก (*Cassia occidentalis* Link) ซึ่งมีสรรพคุณใช้รักษาโรคตับ Singh and Maheshwari (1994) ศึกษาพืชสมุนไพรจากชาวพื้นเมือง Tharus ที่อาศัยอยู่ในตำบล Nainital เมือง Uttar Pradesh ประเทศอินเดีย พบว่ามีพืชที่ใช้ 63 ชนิด Ahmad and Holdsworth (1995) พบว่าพืชสมุนไพรที่ชาวบ้านในเมือง Terengganu ประเทศ มาเลเซีย 35 ชนิด และได้มีการศึกษาทางด้าน phytochemistry ของพืชแต่ละชนิด Adesina et al. (1997) ได้สาร amides ใหม่ 2 ตัว จากการสกัดเปลือกผลของ *Zanthoxylum lemairei* Zhu (1998) ศึกษาสารสกัดจากพืช *Alangium plantanifolium* ที่มีผลต่อการทำงานของระบบประสาทส่วนกลาง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วในประเทศไทยจะใช้ต้นนี้รักษาโรค rheumatism

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 พื้นที่ที่ทำการศึกษา

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงตั้งอยู่ในตำบลท่าสูด อ.เมือง จังหวัดเชียงราย หมู่บ้านเป้าหมายที่สนใจจะเป็นหมู่บ้านที่มีอาณาบริเวณติดอยู่กับมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง โดยมุ่งเน้นกลุ่มประชากรที่เป็นชาวลานนาหรือคนเมือง ดังนั้นเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่จะเน้นไปที่หมู่บ้านที่มีประชากรเป็นชนเมืองเกือบ 100 % เท่าที่เป็นไปได้

ตำบลท่าสูด มีจำนวนประชากรตามสถิติทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 30 กันยายน ทั้งหมด 8 616 คน แบ่งเป็น ชาย 4 203 คน หญิง 4 413 คน แบ่งการปกครองออกเป็น 11 หมู่ ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนเมืองมีเพียงร้อยละ 3.5 มิใช่สัญชาติไทย

ตำบลนางแล มีจำนวนประชากรตามสถิติทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 30 กันยายน ทั้งหมด 9 576 คน แบ่งเป็น ชาย 4 658 คน หญิง 4 918 คน แบ่งการปกครองออกเป็น 14 หมู่ ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนเมือง มีเพียงร้อยละ 3.7 มิใช่สัญชาติไทย (ข้อมูลจากฝ่ายปกครอง ที่ว่าการอำเภอเมืองเชียงราย)

รายชื่อหมู่บ้านที่ทำการสำรวจ

บ้านพลูทอง	ตำบลท่าสูด	อำเภอเมือง
บ้านบ่อทอง	ตำบลท่าสูด	อำเภอเมือง
บ้านป่าซางวิวัฒน์	ตำบลท่าสูด	อำเภอเมือง
บ้านถ้ำผาตอง	ตำบลท่าสูด	อำเภอเมือง
บ้านศรีวิเชียร	ตำบลท่าสูด	อำเภอเมือง
บ้านสันลับกลก	ตำบลแม่ข้าวต้ม	อำเภอเมือง
บ้านนางแล	ตำบลนางแล	อำเภอเมือง

3.2 ผู้ให้ข้อมูล

เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้าน โดยมีการสอบถามจากผู้ใหญ่ท่านว่าในหมู่บ้าน มีผู้ใดบ้างที่มีความรู้เกี่ยวกับต้นไม้มะพร้าวของหมู่บ้านบ้าง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ภายในหมู่บ้าน

3.3 วิธีการเก็บข้อมูล ตำรวจและเก็บตัวอย่างพรรณไม้

สำรวจพรรณไม้พร้อมกับเก็บข้อมูลการประโยชน์จากพืชโดยการสัมภาษณ์ โดยสำรวจพรรณไม้ภายในหมู่บ้าน บริเวณพื้นที่ทำการเกษตรและพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้าน ทั้งนี้ข้อมูลที่สอบถามเพื่อการบันทึกได้แก่ เรื่องของการใช้ประโยชน์จากพืชในแง่ต่าง ๆ รวมทั้งวิธีการนำไปใช้ ส่วนของพืชที่นำมาใช้ประโยชน์รวมทั้งชื่อท้องถิ่น และเก็บตัวอย่างพืชทุกชนิด ในรูปของตัวอย่างสด ตัวอย่างแห้งและตัวอย่างดอง โดยทำการเก็บตัวอย่าง 3 ชั้นต่อพืช 1 ชนิด

3.4 การอัดพรรณไม้

เลือกกิ่งพรรณไม้ที่โตเต็มที่ สมบูรณ์ไม่ถูกแมลงกัดหรือเป็นโรค ควรจะเป็นกิ่งที่มีโครงสร้างการสืบพันธุ์ เช่น ดอกหรือผลติดอยู่ด้วย ยาวประมาณ 18 นิ้ว จัดให้ขนาดพอดี อย่าให้เกินหน้ากระดาษและแผงอัด ถ้ามีขนาดใหญ่เกินแผงให้หักพบบ้าง เรียงให้ใบคว่ำข้างหงายข้าง เพื่อให้เห็นลักษณะของใบทั้งสองด้านขณะแห้งแล้ว แล้วพลิกกระดาษแผ่นที่เป็นกึ่งนั้นปิดทับลงไป ระหว่างพรรณไม้ชนิดหนึ่งๆ นั้นให้สอดกระดาษลูกฟูกชั้นไว้เพื่อช่วยให้ความชื้นระเหยออกไปได้เร็ว เสร็จแล้วก่อนปิดแผงใช้กระดาษลูกฟูกปิดทับทั้งสองด้านและผูกมัดไว้ให้แน่น เพื่อเวลาแห้งพรรณไม้จะได้เรียบ แผงอัดพรรณไม้หนึ่งๆ สามารถอัดพรรณไม้ได้หลายตัวอย่างแต่อย่าให้มีความหนามากเกินไปเพราะจะทำให้ความชื้นระเหยออกได้ไม่สะดวก

นำแผงอัดพรรณไม้ตากแดด โดยให้วางแผงอัดขึ้นทางใดทางหนึ่ง อย่างวางนอนตามด้านราบ ทั้งนี้เพื่อให้ความชื้นในพรรณไม้ได้ระเหยได้ง่าย การตากแดดพรรณไม้มักจะแห้งช้า ฉะนั้นต้องหมั่นเปิดออกตรวจ เพราะบางทีอาจมีแมลงกัดกินดอกใบอยู่ ก็เก็บออกเสีย และเปลี่ยนกระดาษใหม่เอากระดาษที่ขึ้นออก เพื่อช่วยให้แห้งเร็วขึ้น การตากแดดนี้หากมีแดดและเอาใจใส่ดีประมาณ 3 วัน พรรณไม้ก็จะแห้ง และมีสีสดเกือบเหมือนธรรมชาติ แต่ถ้าไม่มีแดดก็สามารถนำแผงอัดเข้าตู้อบ แต่อย่าใช้อุณหภูมิที่สูงมากเพราะจะทำให้พรรณไม้ไหม้มีสีดำ

3.5 การวินิจฉัยชื่อพืช

ตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ของพืชที่ส่งไปปฏิบัติการ โดยการตรวจสอบลักษณะทางสัณฐานวิทยาและอาศัยเอกสารรูปพรรณ ทำการเทียบตัวอย่างพรรณพืชที่ได้เพื่อความถูกต้องจากหอพรรณไม้ต่าง ๆ ได้แก่ กรมป่าไม้ และ สถาบันพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

บทที่ 4 ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า มีพืชที่นำไปใช้ประโยชน์ 196 ชนิด สามารถแบ่งพืชตามลักษณะการใช้ประโยชน์ ได้ 4 กลุ่ม

1. พืชอาหาร	77	ชนิด	(แสดงผลในตารางที่ 4.1)
2. พืชสมุนไพร	133	ชนิด	(แสดงผลในตารางที่ 4.2)
3. พืชเศรษฐกิจ	5	ชนิด	
4. พืชประโยชน์อื่น ๆ	10	ชนิด	(แสดงผลในตารางที่ 4.3)

4.1 พืชอาหาร

พืชที่นำมาใช้ประโยชน์เป็นพืชอาหารนั้น โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านนิยมปลูกพืชสวนครัวในบริเวณหลังบ้าน ซึ่งจะเป็นพืชที่ใช้ประกอบอาหารพื้นเมือง หรือรับประทานเป็นเครื่องเทศหรือเครื่องเคียง ซึ่งใช้ในปริมาณไม่มากแต่จะใช้บ่อยเป็นประจำ อาทิ สลิด (*Telosma minor*) ผักคราด (*Acmella oleracea*) ผักปลั่ง (*Basella rubra*) ผักแปม (*Eleutherococcus trifoliatus*) เนียมหูเสือ (*Plectranthus amboinicus*) เถย่านาง (*Tiliacora triandra*) ข้ำพลู (*Piper sarmentosa*) ผักจี่หูด (*Taphanus sativus*) ผักรด (*Erythralum sacndens*) บางชนิดปลูกเป็นพืชริมรั้ว อาทิ มะกอก (*Spondias pinnata*) ต้างหลวง (*Trevesia palmate*) มะกอกน้ำ (*Elaeocarpus hygrophilus*) กระจิน (*Leucaena leucocephala*) แคบ้าน (*Sesbania grandiflora*) ถั่วแระ (*Cajanus cajan*) หม่อน (*Morus alba*) สลอคเถา (*Elaeocarpus latifolia*) บางชนิดเป็นพืชที่ขึ้นเองตามพื้นที่โล่งทั่วไปเช่น กุ่มน้ำ (*Crateva magna*) ผักข่า (*Momordica cochinchinensis*) ปอผี (*Hydrolia zeylanica*) ข้ำเลือด (*Caesalpinia mimosoides*) สะเดา (*Azadirachta indicis*) กระทกรก (*Passiflora foetida*) ผักกระสัง (*Peperomia pellucida*) สตาร์แอปเปิ้ล (*Chrysophyllum cainito*) ผักมันปู (*Selaginella sp.*) กล้วย (*Microcos paniculata*)

4.2 พืชสมุนไพร

จำนวนพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ในกลุ่มของพืชสมุนไพรพบเป็นจำนวน 133 ชนิด ซึ่งเป็นจำนวนที่มากที่สุดและข้อมูลทางด้านพืชสมุนไพรแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของปราชญ์หมู่บ้านที่ได้รับการสะสมมา ถึงแม้ว่าในปัจจุบันความนิยมในการใช้พืชสมุนไพรนิยมจะลดน้อยถอยลงเนื่องจากความยุ่งยากในการเตรียม และวัตถุดิบ ประกอบกับหมู่บ้านอยู่ใกล้กับตัวเมือง มีการคมนาคมสะดวก ดังนั้นในการเจ็บป่วยจึงนิยมรักษาโดยแพทย์แผนปัจจุบัน ข้อมูลพืชสมุนไพรที่ได้มาบางชนิดจึงเป็นเพียงทราบสรรพคุณทางยา ในการรักษาในอดีต คงมีเพียงบางชนิดที่ยังคงใช้อยู่ในโรคที่มีอาการทั่วไป อาทิ ฟ้าทะลายโจร (*Andrographis paniculata*) ใช้ใบต้มน้ำดื่มแก้ไอหรือเจ็บคอ ผักกระฉูดหัวแหวน (*Acmella oleracea*) ใช้ดอกตำรวมกับเกลืออุดฟัน รักษาอาการปวดฟัน สาบเสือ (*Chromolaena odorata*) ใช้ใบตำใส่ปากแผล เพื่อห้ามเลือด ผักกาดน้ำ (*Planta major*) โดยใช้ใบตำกับน้ำมันหมูแก้อาการเคล็ดขัดยอก เจตมูลเพลิงขาว (*Plumbago indica* และเจตมูลเพลิงแดง (*P.zeylanica*) ทั้งสองชนิดนี้พบในสวนครัวหลังบ้าน ซึ่งมีสรรพคุณคล้ายคลึงกัน โดยใช้ใบตำทารักษา ฝี กลากเกลื้อน หรือใช้รากต้มน้ำดื่มเป็นยาขับประจำเดือน นอกจากนี้ยังมีพืชสมุนไพรบางชนิดที่มีสรรพคุณน่าสนใจนำไปศึกษา ขางของต้นสบู่ดำ (*Jatropha curcas*) และ หนุมานนั่งแท่น (*J. podagrica*) นำไปอุดฟัน รักษาอาการปวดฟัน

4.3 พืชเศรษฐกิจ

พืชเศรษฐกิจพบว่ามีพืชที่นิยมปลูกเป็นหลักอยู่ 5 ชนิดได้แก่ ข้าว (*Oryza sativa* L.) ข้าวโพด (*Zea mays* L.) ถั่วเหลือง (*Glycine max* Merr.) ซึ่งทั้งสามชนิดนี้เป็นพืชหลักที่ปลูก ส่วนอีกสองชนิด ได้แก่ ลิ้นจี่ (*Litchi chinensis* Sonn.) และ สับปะรด (*Ananus cosmosus* Merr) เนื่องจากบริเวณตำบลท่าสุดมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลนางแลซึ่งมีชื่อเสียงในการปลูกสับปะรดพันธุ์นางแลและภูแล ซึ่งเป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงอย่างหนึ่งในจังหวัดเชียงราย ดังนั้นชาวบ้านในตำบลท่าสุดจึงนิยมปลูกสับปะรดพันธุ์นางแลและภูแล โดยเฉพาะสับปะรดพันธุ์ภูแล ซึ่งมีผลขนาดเล็ก เนื้อกรอบคล้ายสับปะรดภูเก็ต มีรสชาติหวาน รับประทานแล้วไม่กัดลิ้น จึงเป็นที่นิยมนำเป็นของฝาก แต่ทว่าที่มาของสายพันธุ์ยังสับสนอยู่ บ้างก็ว่าแต่เดิมเป็นสับปะรดพันธุ์ภูเก็ตนำมาปลูกแล้วกลายพันธุ์ บ้างก็ว่าเป็นลูกผสมของสับปะรดพันธุ์นางแลและภูแล ดังนั้นจึงน่าสนใจที่จะศึกษาความแตกต่างกันระหว่างสายพันธุ์สับปะรดในจังหวัดเชียงรายต่อไป

ตารางที่ 4.1 รายชื่อพืชอาหาร

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะ วิจัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้	ประกอบอาหาร เช่น แกงใส่เนื้อ ใส่ต้มขมทุกชนิด และใส่เพียง 1 ใบเท่านั้น
ACANTHACEAE				
<i>Barleria lupulina</i> Lindl.	S	เสลดพังพอนตัวผู้	ใบ	
<i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall. ex Nees	H	ฟ้าทะลายโจร	ใบ	
AGAVACEAE				
<i>Cordyline fruticosa</i> (L.) Gopp.	ExS	หมากผู้หมากเมีย	ดอกอ่อน	ประกอบอาหาร เช่น แกงแค หรือนำมาลวกรับประทานเป็น เครื่องเคียงกับน้ำพริก
ALLIACEAE				
<i>Allium tuberosum</i> Roxb.	ExH	กุยช่าย	ทั้งต้น	ประกอบอาหาร
ANACARDIACEAE				
<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	T	มะกอก	ใบอ่อน	รับประทานสด เป็นเครื่องเคียง กับลาบ
			ผล	รับประทานสดหรือจิ้มเกลือกิน

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ
วิสัย

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ชื่ออื่นๆ

ARACEAE

<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott	H	เผือก	ต้นเผือก	หัว ยอด อ่อน	หัวนำมารับประทาน เช่น ต้มกิน ประกอบอาหาร เช่น ยอดอ่อน นำมาแกง
<i>Colocasia</i> sp.			บอนหวาน	ใบอ่อน	ประกอบอาหาร เช่น แกงใส่ หนังควาย
<i>Lasia spinosa</i> (L.) Thwaites	H	ผักหนาม	ผักหนาม	ใบอ่อน	ประกอบอาหาร
ARALIACEAE					
<i>Schefflera leucantha</i> R. Vig.	S	หนุมาน กาย	หนุมาน ประสา น	ยอด	ประกอบอาหาร เช่น ต้มใส่เนื้อ หมู
<i>Trevesia palmata</i> (Roxb. ex Lindl.) Vis	ST	ค้างหลิง	ดอกต่าง	ดอก	เป็นส่วนประกอบในแกงแค
<i>Eleutherococcus trifolius</i> (L.) S.Y. Hu	S/ST	ผักแปม	ผักแปม	ใบ ยอด	ประกอบอาหาร เช่น ใส่แกงเนื้อ รับประทานเป็นเครื่องเคียงกับ ลาบ

ASCLEPIADACEAE

Dregea volubilis (L.f.) Hook.f. C

กระถางหมาป่า

ผักส่วนหมู

ยอด

ประกอบอาหาร

Telosma minor Craib C

สติด

ผักสลัด

ยอด

ประกอบอาหาร เช่น แกง

ASTERACEAE

Acmella oleracea (L.) R.K.Jansen H

ผักเผ็ด

ยอดอ่อน

เป็นส่วนประกอบในแกงแค

ATHYRIACEAE

Diplazium esculentum (Retz.) Sw. F

ผักกูดขาว

ผักกูด

ยอดอ่อน

ประกอบอาหาร เช่น แกงใส่ปลา

BASELLACEAE

Basella rubra L. HC

ผักปลัง

ผักบั้ง

ดอกอ่อน

ประกอบอาหาร เช่น แกงใส่ปลา

CAPPARACEAE

Crateva magna (Lour.) DC. T

กุ่มน้ำ

ผักกุ่ม

ยอดอ่อน

นำมาคองประมาณ 3-4 วัน แล้ว

จึงนำมาประกอบอาหารได้

CONVOLVULACEAE

Ipomoea batatas (L.) Lam.

ExCrH

มันเทศ

มันแกว

ขอด

ประกอบอาหาร เช่น แกง หรือ
หัวนำมาเนื่งกิน*Ipomoea aquatica* Forssk.

CrH

ผักนึ่ง

ผักนึ่ง

ขอดอ่อน

ประกอบอาหาร เช่น แกง และ
ผัก

CRUCIFERAE

Brassica rapa L.

ExH

ผักกาดขาว

ผักกาด

ทั้งต้น

ประกอบอาหาร เช่น แกง ต้ม
และผัก

CUCURBITACEAE

Benincasa hispida (Thunb.)

ExHC

ฟัก

บ่าฟักหม่น

ผล

ประกอบอาหาร เช่น แกง หรือ
นึ่งรับประทานเป็นเครื่องเคียง
กับน้ำพริก*Coccinia grandis* (L.) Voigt

HC

ผักตำลึง

ผักแคบ

ขอด

ประกอบอาหาร เช่น ผัก แกง
และนึ่ง*Luffa cylindrica* (L.) M.Roem.

HC

บวบหอม

บ่าบวบ

ผลอ่อน

ประกอบอาหาร

ลวกรับประทานเป็นเครื่องเคียง
กับน้ำพริก

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ

วิสัย

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ชื่ออื่นๆ

<i>Sechium edule</i> (Jacq.) Sw.	HC	แดงกะเหรี่ยง	บ่าเจือเครือ	ผลอ่อน	ประกอบอาหาร เช่น ผัด หรือ
<i>Momordica charantia</i> L.	HC	มะระจีน	บ่าหอย	ขดอ่อน	นำลวกรับประทานเป็นเครื่องเคียงกับน้ำพริก
<i>Momordica cochinchinensis</i> (Lour.) Spreng.	HC	ผักขี้	บ่าข้าว	ขด	ประกอบอาหาร เช่น แกง หรือนึ่งรับประทานเป็นเครื่องเคียงกับน้ำพริก
ELAEAGNACEAE	C	สตอดเถา	บ่าหลอด	ผลสุก	รับประทานสด
<i>Elaeagnus latifolia</i> L.	T	มะกอกน้ำ	บ่าอกน้ำ	ผลสด	รับประทานสด
ELAEOCAPRACEAE	ST				
<i>Elaeocarpus hygrophilus</i> Kurz					
EUPHORBACEAE					
<i>Antidesma</i> sp.			บ่าเมา	ขดอ่อน	ประกอบอาหาร เช่น แกงใส่เค็ด
				ผลสุก	ทำรับประทานผลสุก

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ประโยชน์

ชื่อวิทยาศาสตร์	ExS	โกสน	กุสนทอง	ใบอ่อน	ประกอบอาหาร เช่น ไข่แกงเค
<i>Codiaeum variegatum</i> Blume	ExS	โกสน	กุสนทอง	ใบอ่อน	ประกอบอาหาร เช่น ไข่แกงเค รับประทานเป็นเครื่องเคียงกับ น้ำพริก
<i>Glochidio</i> sp.	T		ขี้มด	ยอดอ่อน	รับประทานสดเป็นเครื่องเคียง กับน้ำพริก
<i>Manihot esculenta</i> Crantz	ExS/ST	มันสำปะหลัง	ต่างแดง	หัวใต้ดิน	รับประทาน เช่น ต้มกิน
HYDROPHYLLACEAE					
<i>Hydrolea zeylanica</i> (L.) Vahl	H	ปอผี	ผักดีเหยียน	ยอด	ประกอบอาหาร เช่น ต้มยำ
LABIATAE					
<i>Ocimum basilicum</i> L.	ExUS	โหระพา	โหระพา	ใบ ยอด	ประกอบอาหาร เช่น ไข่แกงเผ็ด แกงผักทอง
<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	US	กะเพรา	ก้อมก้อดำ	ใบ ยอด	ประกอบอาหาร เช่น ไข่ผัดกระ เพรา หรือนำยอดมาเป็นเครื่อง เคียงกินกับกับลาบ
<i>Plectranthus amboinicus</i> (Lour.) Spreng.	ExH	เนื้ขมหนูเสือ	หอมคว่น หลวง	ใบอ่อน ยอด	รับประทานเป็นเครื่องเคียงกับ ลาบ

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ
วิสัย

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ชื่อวิทยาศาสตร์

<i>Ocimum americanum</i> L.	ExH	แมงลัก	ก้อมก้อขาว	ใบอ่อน	ประกอบอาหาร เช่น ใส่แกง พริกทอง แกงหน่อไม้ดอง
LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE					
<i>Bauhinia</i> spp.	ST		ผักเสี้ยว	ยอด	ประกอบอาหาร เช่น แกง
LEGUMINOSAE-MIMOSOIDEAE					
<i>Acacia pennata</i> (L.) Willd.	T	ชะอม	ผักหะ	ยอด	ประกอบอาหาร เช่น แกง
<i>Neptunia oleracea</i> Lour.	AqH	ผักกระเฉด	ผักหนอง	ยอดอ่อน	ประกอบอาหาร
<i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit	S/ST	กระถิน	กระถิน	ยอดอ่อน	รับประทานสดเป็นเครื่องเคียง
LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE					
<i>Dolichos lablab</i> L.	C	ถั่วแปบ	บ่าแปบ	ฝักอ่อน	ประกอบอาหาร เช่น แกง คัม และยา
<i>Sesbania grandiflora</i> (L.) Desv.	ExST	แคบ้าน	แคขาว	ดอก	ประกอบอาหาร เช่น แกงส้ม ปลา

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ

วิสัย

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ประโยชน์

<i>Cajanus cajan</i> (L.) Millsp	ExS	ถั่วแระ	ปาแสะ	ฝัก	รับประทานสดหรือนำมา ประกอบอาหาร เช่น ต้ม รับประทานเป็นเครื่องเคียงกับ น้ำพริก
<i>Caesalpinia mimosoides</i> Lam.	C	ชำเด็ด	ฝักปญา	ยอดอ่อน	ยอดอ่อนรับประทานเป็นเครื่อง เคียงกับแกงหน่อไม้
MALVACEAE					
<i>Hibiscus sabdariffa</i> L.	ExH	กระเจี๊ยบ	ส้มป่า เหลืองแดง	ดอกอ่อน ผล	ยากับใบมะม่วงอ่อน แกงหรือ ใส่ก๋วยเตี๋ยว
MELIACEAE					
<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.f.) Merr.	T	กระท้อน	ป่าต้น	ผลสุก	ตากแห้งนำมาต้มใส่น้ำตาลดื่ม รับประทานสด
<i>Azadirachta indica</i> A. juss. var.	ExT	สะเดา	สะเรียมงม	ยอด	รับประทานเป็นเครื่องเคียง กับน้ำพริก

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ
วิสัย

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ชื่ออื่นๆ

MENISPERMACEAE

Tiliacora triandra Diels

ใจนาง ใบ ตาคันน้ำใส่แกงหน่อไม้

MOLLUGINACEAE

Glinus hemiarioides (Gagnep.)

ฝักสีเขียว ทั้งต้น ประกอบอาหาร เช่น แกงใส่ปลา
แห้ง

Tardieu

MORACEAE

Broussonetia kurzii (Hook.f.)

ฝักสีแดง ผล ประกอบอาหาร เช่น แกงใส่ปลา
แห้ง

Corner

Morus alba L.

หม่อน ผลสุก รับประทานสด

MYRSINACEAE

Ardisia elliptica Thunb.

บ้าจ๋า ยอดอ่อน ประกอบอาหาร เช่น ใส่ข้าว หรือ
รับประทานเป็นเครื่องดื่มเคียงกับ
น้ำพริก

OLACACEAE

Erythrolatum scandens Blume

ฝักตาก ยอด ประกอบอาหาร เช่น ใส่แกงไก่

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ
วิสัย

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ชื่ออื่นๆ

OLEACEAE

Jasminum adenophyllum Wall.

มะลิวัลย์

ผักแซ้ว

ยอด

ประกอบอาหาร

OXALIDACEAE

Averrhoa carambola L.

ExST

มะเฟือง

บาเฟื่อง

ผลสุก

รับประทานสด

PANDANACEAE

Panicum amaryllifolius Roxb.

S

เดยหอม

ใบเตย

ใบ

ประกอบอาหาร เช่น ตำกัณฑ์
แต่นำมาใส่อาหาร

PASSIFLORACEAE

Passiflora foetida L.

HC

กระทกรก

บักกรก

ผล ยอด

รับประทานผลสุก และยอดอ่อน

Passiflora laurifolia L.

ExC

เสาวรส

บักกรก

ผล ยอด

ผลรับประทานสด

ประกอบอาหาร เช่น ยอดอ่อน
ดื่มรับประทานเป็นเครื่องดื่ม
กับน้ำพริก

PIPERACEAE

Piper sarmentosum Roxb.

CrH

ข้าวปลู

ผักแต

ใบอ่อน

รับประทานสดเป็นเครื่องดื่ม
กับคัมมะม่วง

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ

วิสัย

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ชื่ออื่นๆ

Peperomia pellucida (L.) Humb. H ผักฮาก ทั้งต้น รับประทานเป็นเครื่องเคียงกับ น้ำพริก

POLYGONACEAE

Polygonum odoratum Lour. H

RUTACEAE

Citrus hystrix DC. ST

Citrus aurantifolia Swingle ExST

SAURURACEAE

Houttuynia cordata Thunb. H

SAPOTACEAE

Chrysophyllum cainito L. ExT

SCROPHULARIACEAE

Scoparia dulcis L. H

ผักไผ่ ใบ ประกอบอาหาร เช่น ใ้ตลากับ

ปาจูด ผล ประกอบอาหาร เช่น คั้นน้ำ

บ้านาว ผล นำมาปรุงรสอาหาร

ผักคาวตอง ใบ ประกอบอาหาร

แอปเปิ้ล ผล รับประทานผลสุก

เหมือง

หอมป้อม ใบ รับประทานเป็นเครื่องเคียงกิน

ดิน

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ประโยชน์

วิสัย

UMBELLIFERAE

Centella asiatica

ExH บัวบก
 ฝักแว่น
 ทั้งต้น
 รับประทานสดเป็นเครื่องเคียง
 กับน้ำพริก

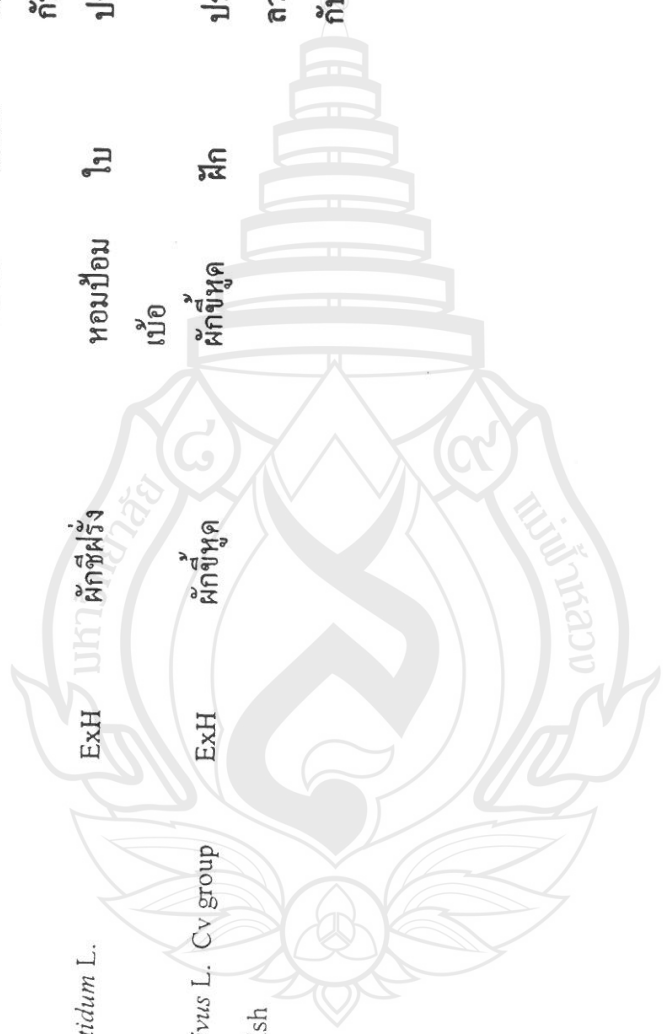
Eryngium foetidum L.

ExH ผักชีฝรั่ง
 หอมป้อม
 ใบ
 ประกอบอาหาร

Raphanus sativus L. Cv group

Rat-tailed radish

ExH ผักชีหูด
 ฝักชีหูด
 ฝัก
 ประกอบอาหาร
 ลวกรับประทานเป็นเครื่องเคียง
 กับน้ำพริก

ตารางที่ 4.2 รายชื่อพืชสมุนไพร

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะ	ชื่อสามัญ	ชื่อพื้นเมือง	สรรพคุณ
-----------------	--------	-----------	---------------	---------

ACANTHACEAE

<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl.	S	เหงือกปลาหมอ	เหงือกปลาหมอ	ใบ	ต้มกับฟ้าทะลายโจนดื่มแก้ความดัน
<i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall. ex Nees	H	ฟ้าทะลายโจร	ฟ้าทะลายโจร	ต้น	ต้มน้ำจะช่วยขับโลหิตระดู ต้มน้ำแก้เจ็บหัวเข่า
<i>Barleria lupulina</i> Lindl.	S	เสลดพังพอนตัวผู้	ฟ้าทะลายโจร	ใบ	ต้มน้ำดื่มแก้โรควิดหวัด
<i>Clinacanthus nutans</i> (Burm.f.) Lindau	HC	พญาปล้องทอง	พญาปล้องทอง	ราก	ตากแห้งต้มน้ำดื่มแก้ท้องเดิน เขี่ยขับตุ่ม
				ใบ	ฝนทาแก้พิษปลาชุก - งูกัด
				ใบ	ใบสดตำทารักษางูสวัด อากา
				ราก	อัดสับ แก้พิษปลาชุก - งูกัด
					รากตำผสมสุรากลั่นเอาแต่น้ำดื่ม
					แก้พิษงู - แมลงกัดต่อย
<i>Justicia adhatoda</i> L.	S	เสนียดบัวลาขาว	บัวลาขาว	ใบ ต้น	เขี่ยแก้ลมพิษเคือง

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ส่วนที่ใช้

<i>Justicia gendarussa</i> Blumm.f.	ExUS	ต้นพุ่มอวบ	บัวลดำ	ราก	รากฝนกับน้ำดื่มแก้ไอ ทั้งต้นต้มน้ำดื่มและเข้ากับยาตัว อื่นแก้ลมพิศเคื่อน
<i>Phlogacanthus curviflorus</i> Nees	S	หอมช้าง	ฮ่อมช้าง	ใบ	ตำทาเข้ายาแก้ฮ่อมพาด
<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz	S	ทองพันชั่ง	ทองพันชั่ง	ใบ ราก และต้น	ทั้งต้นตากแห้งนำมาต้มน้ำดื่มแก้ เจ็บหลัง เจ็บเอว
<i>Srobilanthes cusia</i> (Nees). Kurze	H	คราม	ฮ้อม	ใบ	รากฝนดื่มแก้ผมหงอก ตำประคบหัว มือและเท้า ช่วย ขจัดพิษ ไข่ออก
<i>Thunbergia grandisflora</i> Roxb.	C	สร้อย อินทนิล	เครือหน้า แห่น้	ราก	ต้มน้ำดื่มแก้เจ็บท้องและเป็น ตะคริว
<i>Thunbergia laurifolia</i> Linn.	C	รางจืด	ฮางจืด	ใบ	เข้ายาแก้เลือดลมผู้หญิง ต้มน้ำดื่มแก้โรคผิวหนัง เจ็บหลัง - เจ็บ เอว
					ต้มน้ำดื่มแก้ไอ อาหารเป็นพิษ

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ
วิสัย

ชื่อสามัญ

ส่วนที่ใช้

AGAVACEAE

Cordyline fruticosa (L.) Gopp.

ExS

หมากผู้
หมากเมีย

หมากปู้

ใบ

คำประคบชายห้ามเลือด

ALLIACEAE

Allium sativum L.

ExH

กระเทียม

หอมเทียม

หัว

ปอกเปลือกออกกินสดแก้
ท้องอืดท้องเฟ้อ

AMARANTHACEAE

Amaranthus spinosus L.

ExH

ผักโขม

ผักโหม

ทั้งต้น

ต้มน้ำดื่มแก้ริดสีดวงหรือขับน้ำนม
บำรุงนํ้านม

Amaranthus viridis L.

H

หนาม

หนาม

ราก

ต้มน้ำดื่มแก้คัน ต้มขับปัสสาวะ

Celosia argentea L.

H

หงอนไก่

ดอกค้าย

ดอก

ต้มน้ำดื่มแก้บิด แก้ปวดหัว

Gomphrena globosa L.

ExH

บานไม่รู้โรย

ดอกกล่อม

ทั้งต้นดอก

ต้มน้ำดื่มแก้โรครต่าง ๆ ของ
ผู้หญิง

ANACADIACEAE

Spondias pinnata (L.f.) Kurz

T

มะกอก

บ่อกอก

เปลือกผล

เปลือกเอาเข้ายาแก้ท้องเสีย

ผลกินกับเกลือแก้ไอทำให้ชุ่มคอ

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ส่วนที่ใช้

ANNONACEAE									
<i>Annona squamata</i> L.	ExS/ST	น้อยหน่า	บ้านอเน	ใบ	ใบ	ตำสมน้ำหมักผงแก้ปวด			
APOCYNACEAE									
<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R.Br.	T	ตีนเป็ด	เปอะปะลง	ราก	ราก	ต้มกับข้าวเจ้าแก้โรคทุกชนิด			
ARACEAE									
<i>Acorus calamus</i> L.	H	ว่านน้ำ	ต้นคางคาว	ใบราก	ใบราก	ตำสมข้าวเจ้าประคบศีรษะ			
<i>Lastia spinosa</i> (L.) Thwaites	H	ผักหนาม	ผักหนาม	ทั้งต้น	ทั้งต้น	เวลาเป็นไข้			
ARALIACEAE									
<i>Polyscias fruticosa</i> (L.)	ExS	เด็บริก	ป่าเองคุดน้อย	ใบ	ใบ	ต้มน้ำคั้นแก้ลมผัดเดือน	แก้ปวด		
<i>Polyscias guilfoylei</i> L.H. Bailey	ExS	เด็บริก	ป่าเองคุด	ใบ	ใบ	ตำประคบศีรษะ	เวลาปวดหัว		
<i>Schefflera leucantha</i> R. Vig.	S	หนุมาน	หนุมาน	ใบ	ใบ	ขูดคั้นกับเนื้อหมูกิน	แก้หอบ		

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ
วิสัย

ชื่อพื้นเมือง

ชื่ออื่นๆ

ASCLEPIADACEAE

<i>Calotropis gigantea</i> (L.) Dryander ex W.T. Aiton	ExS/ST	รึก	ปิ่นเดือน	ยาง	ใส่หูค
<i>Dregea volubilis</i> (L.f.) Hook.f.	C	กระตังหมาน้ำ	ผักฮ้วนหมู	รากเถา	คัมน์าค้มแกพิษไซ่ ขับพิษร้อน ขับปัสสาวะ แก่น้ำดีกำเรบ
<i>Hoya kerrii</i> Craib	C	หัวใจศ กัณจ์	กลีบมัลล	ใบ	ตากแห้งแล้วตำกินแก้ลม

ASPHODELACEAE

<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ExH	ว่านหาง จระเข้	ว่านไฟไหม้	ใบ ก้าน	ใบผ่าครึ่งแล้วเอาปูนแดงทาแล้ว ประคบที่ขมับแก้ปวดหัว เข้ยาแก้สิ่ว - ผ่า ก้านทาแผลไฟ ไหม้และน้ำร้อนรวก
-------------------------------	-----	-------------------	------------	---------	---

ASTERACEAE

(COMPOSITAE)

<i>Acmella oleracea</i> (L.) R.K. Jansen	H	ผักคราดหัว แหวน	ผักเผ็ด	ดอก	ค้ำกับเกลือจุดฟันเวลาปวดฟัน
--	---	--------------------	---------	-----	-----------------------------

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ
วิสัย

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ชื่อวิทยาศาสตร์

<i>Ageratum conyzoides</i> L.	H	สามแรงสาบ	หญ้าสาบแข็ง	ใบสด	กินน้ำผสมน้ำตาลกรวดต้ม วัน ละ 3 ครั้ง แก้กอติบเจ็บคอ
<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	S/ST	หนาดใหญ่	ใบหนาด	ใบ	ขี้เถ้าต้มแก้เลือดออกทางจมูก ต้มดื่มแก้ริดสีดวง
<i>Chromolaena odoratum</i> (L.) R.M. King & H.Rob.	ExH	สาบเสือ	หญ้าสังวาล	ใบ	ตำใส่แผลห้ามเลือด
<i>Elephantopus scaber</i> L.	H	โดไม้รู้ลืม	หญ้า	ต้น	ต้มใส่ข้าวเจ้าต้มแก้ปวดเนื้อ - ปวดตัว
<i>Eclipta prostrata</i> L.	H	กะมิ่ง	ข้างเหยียบ	ราก	ต้มน้ำดื่มแก้เจ็บท้อง
<i>Inula cappa</i> (Ham. ex D.Don) DC.	S	หนาดคำ	หนาดคำ	ทั้งต้น	ต้มน้ำดื่มแก้โรคริดสีดวง
<i>Vernonia cinerea</i> (L.) Less.	H	หมอน้อย	หญ้าสามวัน	ใบ	ขับปัสสาวะ ตำละเอียดใส่ขี้กลาก
BASELLACEAE					
<i>Basella rubra</i> L.	HC	ผักปลัง	ผักปลัง	ทั้งต้น	ต้มน้ำดื่มแก้พิษฝี แก้เจ็บเบาแก้ ท้องอืดลดไข้ ตำทาแก้กลาก เกลื้อน

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ
วิสัย

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ส่วนที่ใช้

BIXACEAE

Bixa orellana L.

ExS/ST กำสด บำกายขัด เมล็ด นำผงผสมน้ำตาลคั้น เป็นยาถ่าย
พวยรี

CARICACEAE

Carica papaya L.

ExST มะละกอ บำกล้วยเตด ราก รากคั้นผสมขมิ้นระดูขับ
ประจำเดือน ลดไข้ ขับปัสสาวะ
ยางทาหูตาบ่อย ๆ หูจะหลุด

COLICHCACEAE

Gloriosa superba L.

HC ดองดีง หัวสด ออกง่าย ตำพอกแก้ปวดข้อหรือตำทาแก้
แมลงกัดต่อย

COMMELINACEAE

Murdannia loriformis (Hassk.) R.

H หญ้าปึกกึ่ง ใบ ดอกแห้งคั้นกินแก้เบาหวาน คั้น
คั้นแก้เจ็บคอ

CONVOLVULACEAE

Ipomoea aquatica Forssk

CrH ผักบุ้ง หัวสด คั้นคั้นน้ำถอนพิษเบื่อเมา
แก้หวัด

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ส่วนที่ใช้

การวิเคราะห์

COSTACEAE

Costus speciosus (Koen.) Sm. H เอื้องหมายนา เอื้องหมายนา ราก ต้มน้ำดื่มเข้าน้ำ

CRASSULACEAE

Kalanchoe pinnata (Lam.) Pers. ExH คำตาดหางย คำตาดหางย ใบ ตำรักษาแผลไฟไหม้

CUCURBITACEAE

Coccinia grandis Voigt HC คำตึง คำตึง เป็น ทั้งต้น ใบ ทั้งต้นต้มน้ำดื่มช่วยลดน้ำตาลในเลือด ขับพิษร้อน ใบตำทาแก้แมลงสัตว์กัดต่อย

CYPERACEAE

Cyperus cyperoides (L.) H กกริงกา กกริงกา ราก ต้มน้ำดื่มแก้ร้อนใน แก้เลือดตกใน

EQUISETACEAE

Equisetum debile Roxb. ex Vaucher H หญ้าถอดปล้อง หญ้าถอดปล้อง ทั้งต้น ต้มน้ำดื่มเป็นยาแก้เมา

EUPHORBACEAE

<i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Mull. Agr.	H	ดองแตก	เป่าตองแตก	ราก	ฝนเข้ายาแก้เลือดลมผู้หญิง
<i>Croton tiglium</i> L.	ExST	สลอดต้น	บ้าง	ผล	กินจะช่วยให้ระบาย
<i>Euphorbia tirucalli</i> L.	ExST	พญาไร้ใบ	พญาไร้ใบ	ต้น	ต้บตากแห้งต้มน้ำกินแก้ริดสีดวง
<i>Jatropha curcas</i> L.	ExST/ST	สบู่ดำ	บ้างสูงหัว	ยาง	ใส่ฟันแก้ปวดฟัน
<i>Jatropha podagrica</i> Hook.f.	ExS	หนุมนานิ่ง	ต้นโศเดเคน	ยาง	ใส่ฟันแก้ปวดฟัน
<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels	ST	แทน	บ้างม	รากสด	เอาต้มน้ำดื่มแก้ไอ
<i>Phyllanthus emblica</i> L.	T	มะขามป้อม	บ้างมป้อม	ผล	กินแก้โรคลือคอกตามไรฟัน จิมกับเกลือกินแก้ไอ
<i>Phyllanthus reticulatus</i> Poir.	S/ST	ก้างปลาเครือ	ก้างปลาแดง	ใบ	ตำผสมข้าวเจ้าเอาทางสวด
<i>Phyllanthus pulcher</i> Wall. ex Mull. Arg.	S/ST	ว่านธรณีสาร	ธรณีสาร	ราก ใบ	ต้มน้ำดื่มแก้ปัสสาวะขัด ต้มน้ำดื่ม จิมลมในไส้

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ
วิสัย

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ประโยชน์

<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf.	ExG	ตะไคร้	จักโค	ใบ ลำต้น	เข้ายุงก้นปล่อง ถ้าต้นแก่ทุบดม ดมบำรุงธาตุ ขับปัสสาวะ ขับ ลมในลำไส้ แก้กาว
<i>Cymbopogon nardus</i> Rendle	ExG	ตะไคร้หอม	จักโคหอม	ต้นสด	เอามาทุบให้ละเอียดแล้วเอาทา กันยุงกัด ตำทาแก้มยุง
<i>Dactyloctenium aegyptium</i> (L.) P.Beauv.	G	หญ้าปาก ควาย	หญ้าปาก ควาย	ใบ ก้าน	ตำเข้ายาได้ทุกชนิด
<i>Saccharum arundinaceum</i> Retz.	G	แฉม	ฮากแฉม		เข้ายาแก้โรคคุดชาน
IXONANTHACEAE					
<i>Ixora ebarata</i> Craib.	S	เข็มขาว	ไม้หญ้า ข้าวสาร	ใบ	ตำทาหรือคั้นน้ำดื่มแก้โรคลม สาร
LABIATAE (LAMIACEAE)					
<i>Clerodendrum petasites</i> (Lour.) S. Moore	S	ท้าวขาม่อม	ท้าวป้าม่อม	ราก	ฝนดื่มแก้ไข้ รากคั้นน้ำดื่มแก้ไข้ แก้ร้อนใน
<i>Ocimum americanum</i> L.	ExH	แมงลัก	ก้อมก้อขาว	เมล็ด	เข้าน้ำเย็นประมาณ 1 แก้วดื่มแก้ ท้องผูก
<i>Ocimum gratissimum</i> L.	ExS	โหระพาช้าง	ใบจีน	ใบ	เข้ายาแก้คัดจมูก

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

การใช้

<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	US	กะเพรา	ก้อมก้อดำ	ใบ	ประมาณ 1 กำมือเอาต้มดื่ม น้ำ
<i>Orthosiphon aristatus</i> (Blume) Miq.	H	พยับเมฆ	หญ้า หมวดดเมว	ต้น ใบ	แก้คลื่นไส้อาเจียน เข้ายาต้ม ดื่มร่วมกับบรากลูซิอากา ดื่มแก้โรคเบาหวาน กระเพาะ ปัสสาวะอักเสบ ใบต้มดื่มจะ ช่วยขับปัสสาวะ ใบต้มดื่มแก้ น้ำ เจ็บท้อง
<i>Plectranthus amboinicus</i> (Lour.) Spreng	ExH	เนยหมูเสือ	หอมฉนวน หลวง	ใบ	ตำป๊ะสิริขะเป็นยาแก้หวัด ตำละเอียดเป็นยาแก้คันคัน ตากแห้งนำมาต้มแก้ความดัน
<i>Plectranthus scutellarioides</i> (L.) Tectona grandis L.f.	ExH T	ถาขี้ผสม ตัก	ตักโตลาย ไม้ตัก	ใบ ราก	เข้ายาแก้ลมกัก เข้ายาแก้ลมร้อยแปด ใบก้าน
<i>Vitex trifolia</i> L.	S	คนทีสอ	ฝี่เสื่อน้อย	ใบ ก้าน	ตากแห้งตำละเอียดกินกับน้ำอุ่น

Lauraceae

Cinnamomum sp.

T

อบเชย

อบเชย

ใบ เปลือก

เข้ายาหอม

Persea americana Mill.

ExT

อโวคาโด

โจด้าได้

ผลสุก

รับประทานแก้โรคไขมันสูง

LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE

<i>Cassia fistula</i> L.	T	ราชพฤกษ์	ลมแล้ง	ราก เครือ และเนื้อ	รากเข้ายาแก้ไข้ คั้น เนื้อในฝักคั้นกับเกลือคั้นแก้ ท้องผูก
<i>Caesalpinia sappan</i> L.	ST	ฝาง	แก่นฝาง	ในฝัก	เข้ายาแก้โรคนิว
<i>Bauhinia acuminata</i> L.	ExS	กาหลง	ฝักเสี้ยว	ทั้งต้น	ทั้งต้นคั้นคั้นแก้โลหิต-ระดูเน่า
<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ExS	ชุมเห็ดเทศ	หลับมัน หลวง	ใบ ดอก	เสียบ นำพวยธิได้เดือน แก้ปวด เมื่อย ช่วยขับปัสสาวะ ใบคั่วทาแก้โรคนิวหนั่ง กลาก เกลือนดอกคั้นคั้นเป็นยาระบาย
<i>Senna occidentalis</i> (L.) Link	ExUS	ชุมเห็ดเล็ก	จีเหล็กเคือก	ฝัก	ดอกแคะใบคั้นคั้นแก้ท้องผูก ฝัก 6 ฝักคั้นกับน้ำอาบแก้ ผิวหนังคัน
<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Bameby	T	จีเหล็ก	ฝักจีเหล็ก น้อย	ราก	รากเข้ายาบำรุงได้ทุกชนิด รากปรุงยาคั้นแก้ระดูขาว แก้เนิว แก่นสกัด 5 - 6 กำมือคั้นเอาน้ำคั้น แก้ท้องผูก

<i>Tamarindus indica</i> L.	T	มะขาม	ป่าขาม	ใบ	ใบแก่ตำทาฝีสมานแผล
				เปลือก	เปลือกเอาต้มดื่มแก้เสมหะ แก้ บิดแก้ท้องผูก
				ผลแก่	ผลแก่จิ้มกับเกลือกินแก้ท้องผูก
LEGUMINOSAE-MIMOSOIDEAE					
<i>Acacia concinna</i> (Willd) DC.	C	ส้มป่อย	ส้มป่อย	ราก ทั้งต้น และใบ	รากเข้ายาแก้เลือดลมผู้หญิง ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้โรคริดสีดวง ขับเสมหะ แก้บิด ใบตำพาทาขจัดรังแค แก้โรค ผิวหนัง ใบประมาณ 1 กำมือต้ม ใส่เกลือจิบบ่อย ๆ แก้ไอ
<i>Acacia pennata</i> (L.) Willd.	T	ชะอม	ผักหละ	ราก	เข้ายาแก้ท้องอืด ขับลมในลำไส้
<i>Leucaena leucociphalata</i> (L.) de Wit	S/ST	กระถิน	กระถิน	เปลือก	ต้มน้ำดื่มแก้ท้องร่วง
<i>Mimosa pudica</i> L.	US	หญ้าใบยอด	หญ้าจียอบ หนาม	ราก ทั้งต้น	ตำประคบศีรษะแก้ปวดหัว

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ชื่อวิทยาศาสตร์

Orthosiphon aristatus (Blume) Miq. H พยับเมฆ หญ้า หวดแมว ต้น ใบ

เข้ายาลม ต้นคัมกับรากหญ้าคา
คัมแก้โรคเบาหวาน กระเพาะ
ปัสสาวะอักเสบ ใบคัมคัมจะ
ช่วยขับปัสสาวะ ใบคัมคัมแก้
นิ่ว เจ็บท้อง

Neptunia oleracea Lour. AqH ผักกระเจด ผักหนอง ทั้งต้น

LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE

Clitoria ternatea L. ExC อัญชัน อัญชัน ทั้งต้น

Crotalaria sp. มะหึ่งมัน ทั้งต้น

Pterocarpus macrocarpus Kurz ประดู่ ประดู่ เนื้อไม้

MALVACEAE

Hibiscus sabdariffa L. ExH กระเจี๊ยบแดง ราก ผล รากเข้ายาแก้ตับแข็ง
ผลตากแห้งเอาแต่เปลือกคัมกับ
น้ำตาลคัม

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ
วิสัย

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ส่วนที่ใช้

<i>Sida rhombifolia</i> L.	US	หญ้าขัดใบ ยาว	ต้นขัดมอญ	ราก	ต้มกับน้ำตาทรายแดงต้มต่าง น้ำชา แก้โรคเบาหวาน
<i>Urena lobata</i> L.	US	จืดรอก	ขัดมน	ทั้งต้น	ต้มกับน้ำต้มแก้โรคเบาหวาน
MELIACEAE					
<i>Azadirachta indica</i> A. juss. var.	ExT	สะเดา	สะเรียมขม	ใบ	ต้มกับน้ำต้มแก้ท้องเดิน แก้บิด บำรุงธาตุ
MENISPERMACEAE					
<i>Tinospora crispa</i> Miens ex Hook.f & Thoms	C	บอระเพ็ด	จุ่มจริง	เถา	ต้มน้ำดื่ม แก้ไข้ เจ็บหลัง เมื่อ อาหารเถาต้มให้ไก่กินแก้ไก่ เหงา
MORACEAE					
<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	ExT	ขนุน	ขนุน	ยาง	ทารักษาแผลเรื้อรังมีหนอง
<i>Streblus asper</i> Lour.	T	ข่อย	ข่อย	เปลือก	ต้มน้ำดื่มแก้ลมแก้ปวด ฟัน เข้ายาลม
				ใบ	ใบตำประคบแก้เวียนหัว- อาเจียน

MYRTACEAE

Psidium quajava L.

ExST ฝรั่ง บำก้วย ใบอ่อน
หรือเอาใบต้มน้ำดื่ม ใบบ่อน
ผลอ่อน ใบบ่อน
ผลผสมกับปูนแดงกินแก้ท้องเดิน

NYCTAGINACEAE

Mirabilis jalapa L.

ESH บานเย็น บานเย็น ใบ

OLEACEAE

Jasminum sambac (L.)

Exc มะลิซ้อน ราก

ORCHIDACEAE

Dendrobium lindleyi Steud.

EO เอื้องผึ้ง หัว ดอกแดงแล้วนำมาผสมแก้กินผิด

OXALIDACEAE

Averrhoa carambola L.

ExST มะเฟือง บำเฟือง ราก เข้าแก้ปวดกระเพาะปัสสาวะ
อีกเสบ

PALMAE

Areca catechu Linn.

P หมาก หมาก เปลือก ดอกแห้งต้มน้ำดื่มแก้ท้องเดิน

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ
วิสัย

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ชื่อวิทยาศาสตร์

PANDANACEAE

Pandanus amaryllifolius Roxb.

ExS เดชหอม ใบเคย ใบ ดมกับใบสักรักษาโรคเบาหวาน

PIPERACEAE

Piper chaba Hunt

C ดิบลิ เมล็ด ดมแล้วนำมาตากแห้งแล้วไม่
ละเอียดเอาทำยาสม

PLANTAGINACEAE

Plantago major L.

H ผักกาดน้ำ หญ้าเอ็นชืด ใบ

ดกกับน้ำมันหมู่มากก็เด็ดจัดชดยอก

PLUMBAGINACEAE

Plumbago indica L.

US/S เจตมูลเพลิง
แดง บิดบัวแดง ใบ ก้าน

ดมเป็นยาแก้ไข้เลือดชดยอก
ใบตำทารักษามี

รากดมค้มช่วยขับประจำเดือน
แก้ท้องร่วง รากตำทาแก้กลาก
เกลื้อน

POLYGONACEAE

Polygonum barbatum Linn.

H สร้อยทับทิม ผักไผ่น้ำ ใบ ก้าน

เข้ยาแก้ลมพาด

Polygonum odoratum Lour.

H ผักไผ่ ผักตั้งต้น

ดมค้มจะช่วยขับลม

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

อื่นๆ

PORTULACACEAE

Talinum fruticosum (L.) Juss.

H โสมเกาหลี โสมเกาหลี หัว

ต้มกินแก้โรคได้ทุกอย่าง

PUNICACEAE

Punica granatum var. *granatum*

ExS ทับทิม ทับทิม

เปลือกผล ตากแห้งเอาต้มกับปูนแดงต้มแก้ท้องเดิน หัวขอย คองเหล้าต้มบำรุงกำลัง

RHAMNACEAE

Zizyphus mauritiana Lam.

ST พุทรา บำต้น

ใบ ต้มกับหอมแดงโปะหัวให้เด็กแก้ลมออกตา

RUBIACEAE

Musa sapientum L.

H กลั้วน้ำว่า กลั้ว

ผลดิบ ผานตากแห้งกินแก้ท้องเดิน

RUBIACEAE

Paederia pilifera Hook.f.

C หญ้าคดหมา หญ้าคดหมา

ราก ผนต้มแก้ลมขึ้น

RUTACEAE

Citrus aurantifolia Swingle

ExST มะนาว บานา

ราก ผด รากต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง ใจเต้น

Citrus maxima (Burm.f.) Merr.

ExST ส้มโอ ส้มโอ

เปลือกสด หน้เป็นจีนต้มน้ำอาบแก้ลมพิษ ผลคั้นน้ำใส่เกลือจิบบ่อยๆแก้ไอ

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ส่วนที่ใช้

วิสัย

SAURURACEAE

Houttuynia cordata Thunb.

H พืชกาบอง ใบ ต้มดื่มแก้กาบโรค

SCROPHULARIACEAE

Scoparia dulcis L.

H พืชควา หอมป้อมดิน ราก ต้มดื่มแก้โรคเบาหวาน

SOLANACEAE

Capsicum frutescens L. var. frutescens

ExUS พริกชี้หนู พริกชี้หนู ใบ ต้มดื่มนำขบลมขับปัสสาวะ

Datura metel L.

US ต่ำโพงขาว ต่ำโพง ใบ ต่ำพอกแก้แผลเรื้อรัง ปวดเมื่อย

Solanum indicum L.

S มะแค้ว้ง บำแค้ว้ง ผลสด กินแก้ไอ

TACCACEAE

Tacca chantrieri André

H นระพูสีไทย ติงดำ เพ็ชงู ก้าน ใบ ก้านต้มดื่มแก้ความดันเลือดต่ำ ใบตำแล้วทาแก้ไ้น้ำร้อนรอก

UMBELLIFERAE

Apium graveolens L.

ExH ขึ้นฉ่าย ผักก่าเป็น ทั้งต้น ต่ำให้ละเอียดผสมเหล้าเอาน้ำดื่ม แก้ผู้หญิงตกเลือด

Eryngium foetidum L.

ExH ผักชีฝรั่ง หอมป้อมเบ้อ ราก ต้มดื่มแก้ความดัน

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ
วิสัย

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

สรรพคุณ

<i>Hydrocotyle javanica</i> Ponten ex Thunb.	H	ผักหนอก	ผักหนอก	ทั้งต้น	ต้มกินเป็นยาแก้ร้อนใน ไข้ได้ทั้ง ต้นปรุงยาต้มดื่มแก้อ่อนเพลีย บำรุงธาตุ - บำรุงหัวใจ - ขับ ปัสสาวะ แก้ไข้ใน ปวดหัวข้าง เดียว กินแก้ความคัน
<i>Hydrocotyle umbellata</i> L.	ExH	แว่นแก้ว	บัวแว่นแก้ว	ใบ ก้าน สด	กินแก้ความคัน
VERBENACEAE					
<i>Lantana camara</i> L.	ExC	ผกากรอง	ผกากรอง	ราก	ต้มน้ำดื่ม แก้ไข้หวัด ปวดฟัน
<i>Stachytarpheta jamaicensis</i> (L.) Vahl	US	พันธุเจียว	ก้องเขาเจียว	ราก ใบสด	รากผสมกับน้ำต้มแก้ลมพาด ใบสดคั้นเอาแต่น้ำแล้วเอา ผสมกับน้ำตาลทรายแดงต้มแก้ เจ็บคอ
ZINGIBERACEAE					
<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	ExH	ข่า	ข่า	เหง้า	ทุบแล้วต้มดื่มแก้ท้องอืด - ท้องเฟ้อ
<i>Curcuma aeruginosa</i> Roxb.	H	ว่านมหาเมฆ	ขมิ้นดำ	หัว	ขมิ้นแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ส่วนที่ใช้

Curcuma longa L.

H

ขมิ้นชัน

ขมิ้นแกง

เหง้า

หั่นเป็นแว่นตำให้ละเอียดคนนำมา

Zingiber kerrii Craib

H

ขิงดา

ขิงเมงดา

เหง้า

ทารกษาโรคพิวหนัง
คัมน์คัมแก้รประทานเศคเป็น
พิษ

Zingiber officinale Roscoe

H

ขิง

ขิง

เหง้า

ทุบคัมคัมแก้การคินได้
อาเจียน

ตารางที่ 4.3 รายชื่อพืชประโยชน์อื่น ๆ

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะ วิสัย	ชื่อ สามัญ	ชื่อ พื้นเมือง	ถิ่นที่ พบ	ประโยชน์
ANNONACEAE					
<i>Annona squamosa</i> L.	ExS/ST	น้อยหน่า	บ้านอเน	ใบ	ตำใส่ผสมน้ำเล็กน้อยนำมาหมักผสมช่วย กำจัดเหา
GRAMINEAE					
<i>Cymbopogon winterianus</i> Jowitt.	ExG	ตะไคร้ หอม	จักไค หอม	ต้นสด	ตำหรือทุบให้ละเอียดตากแห้งงัด
<i>Imperata cylindrica</i> (L.) P.Beauv.	G	หญ้าคา	ต้นคา	ต้น	ตากแห้งแล้วนำมาสานทำเป็นหลังคามุง บ้าน
<i>Thysanolaena maxima</i> Kuntze	G	ตองกง	ก้ง	ก้านช่อ ดอก	ทำไม้กวาดดอกหญ้า
MALVACEAE					
<i>Gossypium</i>	ExS	ฝ้าย	ดอกฝ้าย	ดอก	ทอเป็นผ้าย้อมมือ
LEGUMINOSAE-					
MIMOSOIDEAE					
<i>Acacia concinna</i> (Willd) DC.	C	ส้มป่อย	ส้มป่อย	ใบ	ตำทาขจัดรังแค
PIPERACEAE					

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะ	ชื่อ	ชื่อ	ส่วนที่	ประโยชน์
	วิสัย	สามัญ	พื้นเมือง	ไร่	ใช้

POLYGONACEAE

Polygonum odoratum Lour. H ผักไผ่ ผักไผ่ ทั้งต้น นำมาเป็นส่วนผสมของแป้งหมักเห็ด

PORTULACACEAE

Talinum fruticosum (L.) Juss. H โสมมหาโสม หัว นำมาคองเหล้าดื่ม

MORACEAE

Morus alba L. ExST หม่อน หม่อน ใบ เอาไว้เลี้ยงตัวไหมอ่อนไหม

หมายเหตุ

- AqH หมายถึง ไม้ล้มลุกที่อาศัยอยู่ในน้ำ
- C หมายถึง พืชที่ต้องอาศัยสิ่งอื่นเป็นหลักในการเลื้อยพันเสมอ
- CrH หมายถึง พืชที่ลำต้นทอดคลานไปตามดิน หิน หรือลำต้นไม้ และมีรากเกิดขึ้นตามส่วนที่เกาะนั้น
- Ex หมายถึง พืชที่มีถิ่นกำเนิดจากต่างประเทศ
- EO หมายถึง กล้วยไม้ที่เกาะอาศัยอยู่บนต้นไม้
- F หมายถึง ผักกูดหรือเฟิน
- G หมายถึง หญ้า รวมทั้งกกต่าง ๆ

H	หมายถึง	พืชล้มลุก พืชที่มีเนื้อไม้ ลำต้นไม่แข็งแรง
HC	หมายถึง	ไม้เถาล้มลุก
S	หมายถึง	ไม้พุ่ม พืชที่มีเนื้อไม้และแตกกิ่งก้านสาขาในระดับใกล้เคียงกับชีวิติน ทำให้ดูเป็นกอ หรือเป็นพุ่ม
S/ST	หมายถึง	ไม้พุ่มกิ่งไม้ยืนต้นขนาดเล็ก
S/T	หมายถึง	ไม้พุ่มกิ่งไม้ต้น
ST	หมายถึง	ไม้ต้นขนาดเล็ก
T	หมายถึง	ไม้ยืนต้น
US	หมายถึง	ไม้พุ่มขนาดเล็ก

บทที่ 5

สรุปผลการสำรวจ

จากการสำรวจพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ในบริเวณหมู่บ้านรอบมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง พบว่ามีพืชทั้งหมด 197 ชนิด โดยเป็นพืชสมุนไพร 68% และ พืชอาหาร 39% นอกจากนี้พบว่าพืชบางชนิดมีการใช้ประโยชน์เป็นทั้งพืชอาหารและพืชสมุนไพรอีก 25 ชนิด คิดเป็น 13% ซึ่งเป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งหากพบว่าพืชอาหารที่รับประทานเข้าไปนั้นสามารถมีสรรพคุณบำรุงร่างกายได้จริง ดังตาราง 5.1

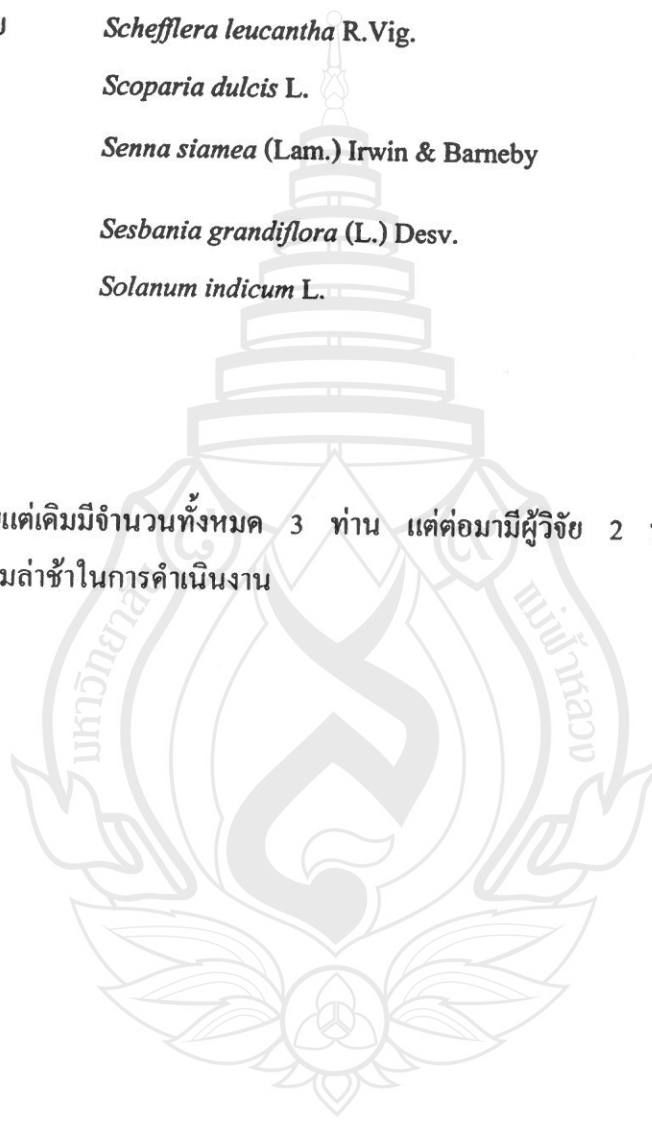
ตารางที่ 5.1 รายชื่อพืชที่ใช้ประโยชน์ทั้งพืชอาหารและพืชสมุนไพร

ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
ผักคราดหัวแหวน	<i>Acmella oleracea</i> (L.) R.K. Jansen
ฟ้าทะลาย	<i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall. ex Nees
ย่านาง	<i>Antiaris toxicaria</i> Lesch.
สะเดา	<i>Azadirachta indica</i> var. <i>siamensis</i>
เสลดพังพอนตัวผู้	<i>Barleria lupulina</i> Lindl.
ผักปลัง	<i>Basella rubra</i> L.
ผักเสี้ยว	<i>Bauhinia</i> spp.
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle
ตำลึง	<i>Coccinia grandis</i> Voigt
หมากผู้หมากเมีย	<i>Cordyline fruticosa</i> (L.) A.Chev
กระถงหมาบ้า	<i>Dregea volubilis</i> (L.f.) Hook.f.
ผักชีฝรั่ง	<i>Eryngium foetidum</i> L.
พลูดาว	<i>Houttuynia cordata</i> Thunb.
ผักนึ่ง	<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk
ผักหนาม	<i>Lasia spinosa</i> (L.) Thwaites
กระถิน	<i>Leucaena leucociphala</i> (Lam.) de Wit

ผักกระเฉด	<i>Neptunia oleracea</i> Lour.
แมงลัก	<i>Ocimum americanum</i> L.
กะเพรา	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.
เนื้อมहुเสื่อ	<i>Plectranthus amboinicus</i> (Lour.) Spreng
หนุมานประสานกาย	<i>Schefflera leucantha</i> R.Vig.
กรดน้ำ	<i>Scoparia dulcis</i> L.
จีเหลือก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby
แคบ้าน	<i>Sesbania grandiflora</i> (L.) Desv.
มะแว้ง	<i>Solanum indicum</i> L.

ปัญหาและอุปสรรค

ทีมคณะผู้วิจัยแต่เดิมมีจำนวนทั้งหมด 3 ท่าน แต่ต่อมามีผู้วิจัย 2 ท่านได้ลาออกจากหน่วยงาน ทำให้มีความล่าช้าในการดำเนินงาน

บรรณานุกรม

- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. 2542. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 21. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- จันทร์ารักษ์ ไตรรานนท์. 2541. พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยลื้อ ชาวม้งและชาวเข่า ในบางพื้นที่ของจังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชีววิทยา. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- จิตติพร ทรรศนิยากร เล็ก แสงมีอานุภาพและศรีวรรณ ไชยสุข. 2544. รายงานวิจัยพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ของชาวพื้นเมืองในตำบลทุ่งก่อ กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย. สถาบันราชภัฏเชียงราย.
- บุตรี ไตรสนธิ และปริทรรศน์ ไตรสนธิ. 2542. รายงานวิจัยการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่าง ๆ บนดอยแม่สลอง. เชียงใหม่: ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญส่ง ศรีสวัสดิ์. 2547. 30 ชนิดในเชียงราย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- Anderson, Edward F., 1986. Ethnobotany of Hill Tribes of Northern Thailand. I. Medicinal Plants of Akha. Economic Botany. 40: 442-450.
- Adesina, Simeon K., Olugbade, Tiwalade A., Akinwusi, Doye D., and Willert, Dieter J. von. 1997. New Amides from *Zanthoxylum lemairie* Pericarps. Planta Medica. 64: 286-287.
- Ahmad, F.B., and Holdsworth, David K. 1995. Medicinal Plants of Terengganu State, Malasia. International Journal of Pharmacognosy, 30: No3, 259-261.
- Girach, R.D., Aminuddin, and Khan, S.A. 1992. Ethnomedicinal Uses of *Achranthes aspera* L. International Journal of Pharmacognosy, 30: No2, 113-115.

Holdsworth, David K. 1992. A Preliminary Study of Medicinal Plants of Easter Island, South Pacific. *International Journal of Pharmacognosy*, 30: No1, 27-32.

Saraf, Sahilendra., Dixit, V.K., Tripathi, S.C., and Patnaik, G.K. 1994 Antihepatotoxic Activity of *Cassia occidentalis*. *International Journal of Pharmacognosy*, 32: No2, 178-183.

Sinch, K.K., and Maheshwari, J.K. 1994. Traditinal Phytotherapy of Some Medicinal Plants Used by the Tharus of the Nainital District, Uttar Prades, India. *International Journal of Pharmacognosy*, 32: No1, 51-58.

Zhu, Min. 1998. CNS Active Principle from *Alangium plantanifolium*. *Planta Medica*. 64: 8-11.

